

O ZAMISLI I SADRŽAJU ATLASA (NOVE) EUROPE

MLADEN KLEMENČIĆ

(Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb)

UDK 912.43(4)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 2. VII. 1993.

SAŽETAK. U izdavačkom naslijeđu Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« atlas i zauzimaju važno mjesto. Sadržajno i koncepcijski dosad objavljeni atlas i profilirani su obuhvatnije od klasične atlasne definicije: uz zbirku karata redovito su obuhvatili i opisno-statistički dio. Naslanjajući se na to naslijeđe te uvažavajući slojevite geopolitičke promjene na europskom kontinentu osmišljen je Atlas (nove) Europe s ciljem da istodobno bude i nastavak postojeće atlasne tradicije, ali i koncepcijska i sadržajna inovacija. Koncepcijski atlas je zamišljen u tri velike, međusobno različite, ali i nadopunjujuće cjeline: makropedijski prikaz Europe, zemljovidni blok s kazalom naziva i jednoobrazni pregled po državama. Predviđene su, dakle, dvije razine obradbe: opća (europska) i posebna (državna, nacionalna). Sadržajno je predviđen vrlo širok obuhvat u rasponu od prirodnoznanstvenih tema preko demografskih i gospodarskih do kulturno-povijesnih i vojnih. Poseban naglasak bit će pridan geopolitičkim sadržajima, jer je »nova Europa« prostor izrazite geopolitičke živosti.

Proslov o »novoju« Europi

Završetak XX. stoljeća u Europi je prekretno razdoblje. Po dinamizmu, izazovnosti, brojnosti promjena i njihovoj dalekosežnosti ono zacijelo ne zaostaje za isto tako prijelomnim razdobljima prvoga i drugoga svjetskog rata, koja su iz temelja prodrmale najmanji, ali i razlikama najbogatiji svjetski kontinent. Današnje je doba i razdoblje protuslovlja, odnosno obrnuto usmjerenih procesa. Dinamizam je s jedne strane određen završnom etapom stvaranja (zapadno)europskog saveza država. Više stoljeća stare ideje o europskom jedinstvu kroz taj će proces naposljetku ipak biti oživotvorene. Integracijsku jezgru čini 12 europskih država, a mnoge druge već su zatražile ili će uskoro zatražiti da se i njima omogući pristup.

S druge strane, posljedice sloma komunističkoga društvenog i ideološkog sustava zatekle su Europu nespremnom. Pokazalo se da je taj sustav »zamrznuo« čitav niz pitanja, prije svega nacionalnih, koja su se nakon njegova sloma u kratkom vremenu »odledila«. Promjene, simbolizirane rušenjem Berlinskog zida, potencijalno su proširile »zajednički europski dom« sve do njegovih zemljopisnih međa na istoku, ali i pokazale da je u njemu daleko veći broj »stanara« nego što se donedavno računalo. Europski kontinent više nije ideološki strogo podijeljen kao potkraj 1980-ih, ali u Europi je danas petnaestak novih država.

Raspad složenih državnih zajednica na europskom Istoku, potresao je i europski Zapad. Integracijski tijek nije zaustavljen, ali je usporen. Politogenetski val, koji je zahvatio »zaboravljene« i »osporene« narode europskog Istoka, ima svoj odjek i na Zapadu. Više nego ikada prije Europa je na putu da postane kontinent »malih naroda i malih država«, združenih zajedničkim naslijeđem i interesima, ali i duboko svjesnih vlastite samobitnosti. Jedan od tih naroda su i Hrvati, a jedna od tih država je i Hrvatska.

Postavši neovisnom državom, Hrvatska je postala i dijelom političkog zemljovida nove Europe.¹ Ispunjenje stoljetnog sna donijelo je međutim gubitak jednako trajnih i ništa manje jakih iluzija koje su Hrvati imali o Europi. Idealizirana hrvatska predodžba Europe pokazala se nerealnom, a europske, pak, spoznaje o Hrvatskoj oskudne i netočne. Pravo upoznavanje, čini se, tek predstoji.

Spomenute promjene, iako višeslojne, ipak imaju zajednički nazivnik. U prvome planu su političke promjene, ali s naglašenom teritorijalnom dimenzijom te demografskim i gospodarskim posljedicama, pomacima i prilagodabama. Upravo zbog teritorijalne dimenzije, sve zajedno najčešće su sjedinjene pojmom geopolitičkih promjena, pa je nova Europa koja iz tih promjena nastaje, prostor izrazite geopolitičke živosti.

Temeljita prekrojba europskoga zemljovida te mnoštvo općih, ali i specifičnih otvorenih geopolitičkih pitanja iznimno su izazovne i poticajne pojave koje nikoga ne ostavljaju stvaralački ravnodušnim. Od mnogobrojnih mogućih reakcija jedna od najprimjerenijih zacijelo je zemljopisno-kartografske naravi. Uzme li se uz to već postojeća zavodska atlasna tradicija kao druga premisa, Atlas (nove) Europe sasvim je logična rezultanta takvog razmišljanja.

Spoj zavodske tradicije i novih (specijalističkih) sadržaja

Atlas (nove) Europe zamišljen je da istodobno bude i nastavak zavodske atlasne tradicije (oživotvorene u prvom redu sa šest izdanja Atlasa svijeta u nakladi od 162 000 primjeraka), kao i inovacijsko atlasno djelo pretežito specijalističke (tematske) usmjerenosti.

Dosadašnja izdanja Atlasa svijeta afirmirala su se kao dvojako strukturirani priručnici. Ta dvojnost očitovala se, s jedne strane, u atlasu u užem smislu riječi, odnosno u zemljovidnoj zbirci s pripadnim popisom naziva (indeksom), a s druge strane u tekstovnom, enciklopedijski sastavljenom i poredanom pregledu osnovnih političkih i zemljopisnih cjelina (država i kontinenta). Na taj način zavodski su atlasni informacijski dvojako udovoljavali i potrebama korisnika: bili su istodobno i zemljovidni i pregledno-statistički priručnici.

Od tradicionalnih atlasnih sadržaja korisnik će u Atlasu (nove) Europe naći zemljovidni blok s pripadnim popisom naziva te osnovne faktografske informacije o svakoj europskoj državi po uglavnom ustaljenoj shemi.

¹ Pojam *nova Europa* upotrijebljen je s namjerom da se naglase: a) povijesne promjene u Europi od 1989. i b) dramatično promijenjen odnos Hrvatske prema europskom okruženju, što logično povlači za sobom »novu« poimanje i vrednovanje mnoštva pojava. Što se tiče samog naslova projekta, pridjev »nova« valja prihvatiti isključivo u radnom smislu.

Zemljovidni blok temeljit će se na postojećemu zavodskom zemljovidnom fondu. Činit će ga zemljovidi objavljeni u 6. izdanju Atlasa svijeta, nadopunjeni stanovitim brojem zemljovida iz 3. izdanja Opće enciklopedije (prilog I.). Razumljivo je da će svi zemljovidi biti sadržajno aktualizirani. Uz zemljovidni sklop, razumije se, ide i popis naziva (indeks).

U tradicionalne sadržaje može se, djelomice, ubrojiti i opisno-statistički pregled po državama. Država će naime u dijelu atlasa i nadalje biti nosiva sadržajna jedinica, dakle svojevrsna natuknica, a obradba svake od njih obuhvatit će temeljne informacije o prirodnoj osnovici (reljef, klima, hidrografija), stanovništvu, povijesti, državnome sustavu, gospodarstvu, vojnoj sili i geopolitici (prilog I.). U odnosu na prethodna izdanja Atlasa svijeta i Opće enciklopedije neki će sadržaji prostorno biti reducirani. Izbjegavat će se suhoparno nizanje jednostavnih i promjenljivih brojčanih podataka, a prednost će dobiti sintetički pokazatelji, koji bolje izražavaju državnu populacijsku i gospodarsku moć, vrela prihoda te vjerojatno buduće kretanje i stanje.

Najveća novost u atlasnoj strukturi je makropedijski prikaz Europe, sastavljen od više poglavlja, koja bi s vrlo različitih gledišta trebala predočiti glavne europske prostorne, idejne, populacijske, gospodarske, političke, geopolitičke i ine sastavnice, ali i regionalne osobitosti.

U svakom poglavlju te europske makropedije, dodatno još raščlanjenom na manje sadržajne cjeline (ili uvjetno, natuknice; prilog II.), predviđen je veći broj tematskih karata i drugih priloga (tablica, grafikona). Najveći broj tih novih tematskih priloga, koji će, osim uz europsku makropediju, djelomice biti uključeni i u pojedine države, obradit će političkogeografske sadržaje tj. geopolitička pitanja i odnose (politogeneza, teritorijalni i granični sporovi i promjene, manjinska i nacionalna pitanja, separatizam, regionalizam) te geostrateške (povezanost vojnih i prostornih čimbenika i sigurnosna pitanja) i geoekonomske odnose (prometno-geografska pitanja, gospodarske mogućnosti pojedinih država ili regija, siroviniska i proizvodna ovisnost/samostalnost, odnos centra i periferije, ekološki problemi itd.). U svakom poglavlju i potpoglavlju u potrebnoj će se mjeri obraditi i odgovarajuća hrvatska problematika. Takav metodski postupak omogućit će svestrano propitivanje o mjestu i položaju Hrvatske u europskim razmjerima, odnosno o hrvatskom prinosu europskomu naslijeđu.

Pojedini fenomeni obradit će se i na dvije razine, posebnoj (državnoj) i općoj (europskoj). Tako će primjerice Južni Tiroi (germanska manjina u Italiji) biti poseban prilog u okviru članka Italija, a baskijsko pitanje u okviru članka Španjolska. Oba politogeografska fenomena pojavit će se, međutim, i u prilogu koji će obraditi manjine cijeloga kontinenta, dakle u okviru europskoga makropedijskog bloka. Odnos posebnog i općeg, tj. prožimanje tih dviju razina, općenito su jedna od zamišljenih i željenih metodskih novosti Atlasa (nove) Europe.

Posebna pažnja posvetit će se novim europskim državama i njihovoj politogenezi te aktualnim teritorijalnim i drugim sporovima, ali će tematski prilozima pokriti i najznatnije teritorijalne promjene nakon prvoga i drugoga svjetskog rata, odnosno sva zbivanja odsudna za oblikovanje današnjega europskog političkog zemljovida. Na taj način svi tematski prilozima zajedno bit će sustavan skup novovjeke europske geopolitičke problematike, odnosno atlas u atlasu.

PRILOG I.

ATLAS (NOVE) EUROPE

ZEMLJOVIDI

EUROPA

Polmanje Europe

*Europska misao i kultura
Europski prostor*

Prirodna osnovica

*Geološki sastav
Reljef
Hidrografija
Klima
Vegetacija
Zaštita prirode
Ekološki problemi*

Stanovništvo

*Razmještaj i brojčano kretanje
Migracije
Narodnosni, jezični i religijski sastav
Grad i urbanizacija*

Gospodarstvo

*Poljoprivreda i agrarna područja
Ribarstvo
Rudarstvo i energetika
Industrija
Trgovina
Turizam*

Promet

*Cestovni
Željeznički
Unutarnji plovni putovi
Pomorski
Zračni*

Regije

*Regije i regionalizam
Tradicionalne geografske regije*

Europske organizacije

Politički sustavi

Geopolitika

*Razvika europskog političkog zemljovida
Granice i teritoriji
Maripolitika
Geostrategija
Geografija moći
Geoprometni odnosi
Rubna područja*

Br. str.

1	PREGLEDNI LIST	
2-3	SVIJET, politička karta	
4-5	EUROPA, politička karta	
6-7	EUROPA, fizička karta	
8-9	HRVATSKA	
10-11	BOSNA i HERCEGOVINA	SLOVENIJA
12-13	ALPE	
14-15	AUSTRIJA	
16-17	ŠVICARSKA	MAĐARSKA
18-19	ČEŠKA	SLOVAČKA
20-21	SREDOZEMNO MORE	
22-23	ŠPANJOLSKA	
24-25	PORTUGAL	FRANCUSKA
26-27	FRANCUSKA, sjeverni dio	
28-29	ITALIJA	ALBANIJA
30-31	ITALIJA, sjeverni dio	
32-33	MORSKI PROLAZI	MALTA, ISLAND
34-35	UJEDINJENO KRALJEVSTVO	
36-37	IRSKA	ŠKOTSKA
38-39	ENGLJESKA i WALES	
40-41	NJEMAČKA	
42-43	BELGIJA, LUKSEMBURG i NIZOZEMSKA	DANSKA
44-45	NORVEŠKA, ŠVEDSKA	
46-47	FINSKA	BALTIČKO MORE
48-49	POLJSKA	ESTONIJA, LETONIJA, LITVA i BIJELORUSIJA
50-51	RUMUNJSKA	
52-53	SRBIJA i CRNA GORA	
54-55	GRČKA	
56-57	MAKEDONIJA	BUGARSKA
58-59	UKRAJINA i MOLDAVIJA	CRNO MORE
60-61	RUSIJA	
62-63	TURSKA	
64	TUMAČ ZNAKOVA	

DRŽAVE

Opći podaci
Prirodna osnovica
Stanovništvo
Povijest
Državni sustav
Gospodarstvo
Vojna sila
Geopolitika

POPIS NAZIVA

Valja napomenuti da je određen broj geopolitičkih priloga uvršten već i u 6. izdanje Atlasa svijeta. Međutim, zbog ograničena pojedinačnog opsega s jedne strane i nesrazmjerno mnogo ostalih podataka s druge, ti prilozi nisu dovoljno došli do izražaja.

Europska zajednica, institucionalni stožer europskog jedinstva, ali i druge integracijske ustanove i modeli obradit će se u okviru poglavlja namijenjena europskim organizacijama (političkim, ekonomskim, političko-ekonomskim, vojnim, nevladinim i regionalnim). U nove sadržaje pripada i prošireno poglavlje »Državni sustav« u obradbi država, koje će za svaku državu uključiti informacije o političkim strankama i izbornim sustavima, unutarnjem upravno-teritorijalnom ustroju te državnim simbolima. Potpuna, pak, novost u okviru obradbe država bit će temeljne informacije o vojnoj sili. Sadržajno proširenje predviđa se i u segmentu narodnosnog i jezičnog sastava stanovništva, što je logična posljedica promišljanja nove Europe kao mozaika »malih naroda«. Upravo hrvatsko iskustvo u tom je kontekstu jedno od dojmljivijih, pa stoga hrvatski pogled na narodnosno-jezičnu sliku nove Europe nužno mora obuhvatiti i sve ostale osporene i potisnute zajednice.

Sva spomenuta sadržajna proširenja zahtijevaju odmjerenost i promišljenost glede kvantitativnih odnosa pojedinih dijelova ili, uvjetno rečeno, struka i natuknica. U tom smislu Atlas (nove) Europe neće slijediti tradicionalne odnose uspostavljene i provjerene kroz niz već objavljenih djela Leksikografskog zavoda. Budući da je Atlas zamišljen kao djelo s primarnim znanstvenim osloncem u geografiji, a unutar te složene i razvedene discipline, poglavito u političkoj geografiji, sve su kvantitetne neujednačenosti zapravo prividne. Razmjerno manji prostor posvećen nekim neupitno bitnim cjelinama (prirodna osnovica, kulturno naslijeđe itd.) nije, prema tome, posljedica takva vrijednosnog sustava, nego logičan slijed odabranoga znanstvenog utemeljenja i gledišta. Drugo ishodište možebitnih prividnih neujednačenosti jest u svjesnom davanju većega prostora informacijama koje su dosad bile slabije ili nikako zastupane u atlasima i drugim izdanjima Leksikografskog zavoda (primjerice vojna sila), a bitne su za opću koncepciju Atlasa.

Struktura i opseg Atlasa

U osnovnim crtama struktura Atlasa jest: tekstovni dio (s tematskim kartama i ilustracijama), zemljovidni blok te popis naziva s kartama (prilog I.). Tekstovni dio sastoji se od makropedijskoga prikaza Europe kao cjeline i njezinih regija te standardiziranih prikaza država po abecednom redu.

Na temelju tromjesečnoga pripremnog rada (siječanj – travanj 1993) opseg prve tekstovne cjeline (Europa) moguće je procijeniti s oko 12 000 redaka, a povrh toga i s oko 90 tematskih karata, a druge cjeline (pregled po državama) s 22 000 redaka i 110 tematskih karata. U svemu, dakle, uredništvo te dvije cjeline procjenjuje na oko 35 000 redaka i 200 tematskih karata. Osim tematskih karata makropedijski prikaz Europe uključio bi i stanoviti broj fotografija u boji, za razliku od pregleda po državama, za koji se planiraju isključivo tematske karte.

Mnoštvo novih sadržaja, osobito tematskih karata, nametnut će i potrebu za grafičkim preoblikovanjem barem dijela Atlasa. Ponajprije će to biti potrebno u europskoj makropediji, pa se u tom dijelu Atlasa predviđa priličan otklon od dosadašnjih

atlasnih i enciklopedijskih izdanja Leksikografskog zavoda, koja su uglavnom čuvala strogu stupčanu organizaciju sadržaja. Pregled država, naprotiv, mogao bi u Atlasu Europe uglavnom zadržati dosadašnji višestupčani prijelom stranice.

Popratne aktivnosti uredništva

S obzirom na zahtjeve koji logično proizlaze iz koncepcije Atlasu Europe, uži sastav uredništva će uz obavljanje temeljne zadaće osobito nastojati i oko nekih popratnih aktivnosti. Pod time se misli na formiranje sustavne politgeografske banke (zbirke) podataka i podloga te na uspostavu, održavanje i razvitak međunarodnih veza.

Banka podataka i, posebice, podloga nužan je preduvjet za sastavljanje svekolikih tematskih priloga. Uredništvo vjeruje da, služeći se različitim izvorima, tijekom rada na Atlasu Europe može prikupiti velik broj relevantnih podataka te osobito kartografskih podloga. Sva prikupljena građa sustavno će se pohranjivati, što bi s vremenom trebalo rezultirati solidnom politgeografskom osnovicom za buduća slična izdanja. S tim u svezi nužno je uspostaviti radne spona sa specijaliziranim inozemnim ustanovama. Međunarodna suradnja trebala bi u prvo vrijeme obuhvatiti razmjenu publikacija i svih drugih informacija, a u perspektivi ne treba isključiti i participaciju inozemnih stručnjaka na našim izdanjima te našu suradnju na projektima ustanova s kojima se takve veze uspostave.

Namjena Atlasu Europe i mogućnost dodatnih izdanja

Atlas Europe s predviđenim sadržajem bit će originalno djelo u domaćoj knjižnoj ponudi. U prvome planu tu će biti informacije o novim europskim državama, potom mnogobrojni geopolitički prilozi, koji će na nov način informirati o europskim zbivanjima i procesima, te europske sinteze mnoštva pojava i ideja. Riječju, budućim korisnicima Atlas će ponuditi cjelovitu sliku nove Europe, pa budući da sličnih izdanja u Hrvatskoj dosad nije bilo, može se očekivati mnogostruki interes i višestruka namjena (građanstvo, prosvjeta, specijalistički krugovi – akademski, politički, privredni).

Uredništvo smatra da se pitanje višegodišnje, odnosno kontinuirane opstojnosti Atlasu Europe na tržištu može riješiti dodacima (»suplementima«) osnovnomu izdanju. Prvo izdanje je temeljno i ono ima sve sadržajne elemente (zemljovidni blok s popisom naziva, tematske priloge i karte, opću brojčanu i ostalu faktografiju itd.). Nakon objelodanjivanja, može se u razumnim vremenskim razmacima (primjerice, svake dvije godine) obnavljati dodatnim izdanjima, koja sadržajno mogu biti znatno reducirana. U pravilu, ona bi se sastojala od serije osnovnih brojčanih podataka (uglavnom tabličnih) po državama (pri čemu repertoar pokazatelja treba biti korespondentan onima iz osnovnog izdanja) te izvjesnoga broja novih tematskih, geopolitičkih i drugih relevantnih priloga, broj i izbor kojih bi bio diktiran dinamikom i kakvoćom zbivanja i promjena. Dodatna izdanja, odnosno »Dodaci Atlasu Europe«, ne bi trebala imati zemljovidni blok ni mnoštvo tekstovnih poglavlja iz osnovnog izdanja. Takva, ona izvedbeno ne bi bila pretjerano zahtjevna. Korisniku osnovnoga izdanja na taj bi se način osigurala mogućnost sukcesivne nabavke dodataka. S druge strane, osnovno izdanje upotpunjeno i aktualizirano dodacima zadržalo bi i nakon više godina temeljnu informacijsku valjanost.

Zahvala

Osim autora, uže radno uredništvo projekta Atlasa Europe čine i Vesna Jambrović, tajnica, te Duško Topalović, stručni suradnik, koji su znatno pridonijeli pripremi i oblikovanju svih dijelova elaborata za što im autor izražava najdublju zahvalnost. U osmišljavanju projekta dragocjene su bile i sugestije te primjedbe niza suradnika s kojima je uredništvo, sastavljajući i razrađujući koncepciju, kontaktiralo u razdoblju od siječnja do travnja 1993, osobito Trpimira Macana, Frana Višnara, Radovana Pavića, Ive Jakovljevića i Ljubomira Čučića.

ABOUT THE CONCEPTION AND CONTENTS OF ATLAS OF (NEW) EUROPE

SUMMARY. Atlases are a part of the publishing tradition of the »Miroslav Krleža« Lexicographical Institute. Previously published atlases have by their conception and contents been profiled wider than classical atlas definition goes: beside map collection they have usually included descriptions and statistics, too. Leaning upon that tradition, as well as taking into account composite geopolitical changes of the European continent, Atlas of (new) Europe is intended to be both a continuation of existing tradition and conceptual and subject-matter innovation. On the conceptual level the atlas is proposed to consist of three main parts, one different from another but also complementary. Those are: macropedic cross-section of Europe, geographic maps supplemented by the map index, uniform survey of European countries. Therefore two levels of elaboration are proposed: general, the one dealing with Europe as a whole, and partial, or the one treating each country through the same set of indicators. Concerning the contents, a wide range of themes is proposed: from the natural sciences across the demographic and economic themes to the cultural or military issues. A special consideration is intended to be given to the geopolitical issues because »new Europe« is a space of outstanding geopolitical dynamics.

PRILOG II.

DETALJNA RAZRADBA MAKROPEDIJSKOG PRIKAZA EUROPE

POIMANJE EUROPE

Europska misao i kultura

Podrijetlo pojma Europe

Ideja Europe

Europsko kulturno naslijeđe

Europski prostor

Smještaj i položaj

Međe i granice

Prostorno širenje

Životna težišta

Sastav i podjela

Geopolitičke cjeline

(Prirodne integracije)

Europeizacija

PRIRODNA OSNOVICA

Geološki sastav

Reljef

Hidrografija

Rijeke i jezera

Mora

Klima

Vegetacija

Zaštita prirode

Ekološki problemi

Stanje okoline

Sustav zaštite

Perspektive

STANOVNIŠTVO

Razmještaj

Kretanje

Sastav

Populacijska politika

Migracije

Narodnosni sastav

Jezici

Manjine

Religijski sastav

Grad i urbanizacija

GOSPODARSTVO

Poljoprivreda i agrarna područja

Poljoprivreda

Agrarna područja

Ribarstvo

Rudarstvo i energetika

Industrija i obrti

Trgovina

Turizam

PROMET

Kopneni

Cestovni

Željeznički

Unutarnji plovni putovi

Pomorski

Zračni

REGIJE

Regije i regionalizam

Tradicionalne geografske regije

EUROPSKE ORGANIZACIJE

Tipovi organizacija i integracija

Organizacije

Integracije

Političke organizacije

Vijeće Europe

KESS

Nordijsko vijeće

Nordijsko vijeće ministara

Srednjoeuropska inicijativa

Ekonomsko-političke organizacije

Europska zajednica

Ekonomске organizacije

EFTA

OECD

EBRD

ECE

Vojne organizacije

NATO

WEU

Nevladine organizacije

Europski pokret

Amnesty International

Helsinki Watch

Regionalne organizacije

POLITIČKI SUSTAVI

GEOPOLITIKA

Europski politički zemljovid

Regije jezgre

Razvitak europskoga političkog

zemljovida

Granice i teritoriji

Državne granice

Teritorijalni sporovi

Ovisna područja

Maripolitika

Europska mora

Pomorske granice i sporovi

Geoekonomski sadržaj

Pomorska geostrategija

Geostrategija

Povijesni pregled

Suvremeni odnosi

Strateški potencijali

Geografija moći

Interesne sfere

Geoekonomska konkurencija

Velikodržavlje

Separatizam/autonomizam

Nacionalna (državna) sigurnost

Geoprometni odnosi

Kontinentski zatvorene zemlje

Nove težnje

Rubna područja

Sredozemlje

Cipar

Kavkaz

Azori

Arktik